

Suočavanje sa teškom prošlošću zapadnog Balkana i zapadne Evrope

Mjesta sjećanja - mjesta razumijevanja i obrazovanja

Zdenka Brajković

U okviru Platforme za transevropsku razmjenu i saradnju, u Francuskoj je u oktobru boravila grupa mladih ljudi sa zapadnog Balkana, iz svih republika bivše Jugoslavije, iz različitih oblasti djelovanja, sastajući se već treći put s ciljem razmjene iskustava i sučeljavanja sa tragičnom prošlošću zapadnog Balkana i zapadne Evrope. Organizatori ove inicijative su Inicijativa mladih za ljudska prava, Dokumenta - Centar za suočavanje sa prošlošću, Francusko-njemački ured za mlade i Centar "André Malraux" iz Sarajeva, a u saradnji sa Historijskim centrom Velikog rata u Peronneu, Memorijalnim centrom Shoah u Parizu, Memorijalnim centrom Oradour, te sa Regionalnom upravom za sport, mlade i socijalni rad u Limousin.

Inicijativa pokrenuta u junu 2010, a kojom rukovodi prof. dr. historije Nicolas Moll, kao nezavisni konsultant Centra "André Malraux", realizovala je treći susret u Francuskoj održavanjem sedmičnog seminara u Limogeu, kao domaćinu ovogodišnje radionice. Prethodni seminari održani su u Sarajevu, Prijedoru i studijskim putovanjima u Jasenovac, Gradinu, Vukovar i Dahau. Iduće 2013. domaćin radionice bit će Berlin.

Vjera u čovjeka

Rad na suočavanju sa teškom prošlošću je od izuzetne važnosti za generacije na produbljivanju saznanja i razmjene iskustava u različitim epohama i mjestima ljudskih tragedija koja nam prošlost ostavlja u nasljedstvo. Bez jednog produbljenog i svestranog suočavanja, da li bi bio uopće moguć nastavak, zajednički život? Vjera u čovjeka? Kako živjeti sa tragedijama, sa nenadoknadivim gubicima, kako nastaviti živjeti dalje? Historičari te stručnjaci iz različitih oblasti okupljeni oko

Učesnici studijskog putovanja

ovog projekta svjesni su potrebe takvog pročišćavanja historije, suočavanja, izgradnje memorijala, historijskih centara koji o tome treba da svjedoče na pravi način budućim generacijama.

Evo šta smo zabilježili prilikom kratkog susreta sa grupom koja je u Pariz stigla iz Bosne i Hercegovine.

Ervin Blažević je iz Prijedora i radi u grupi Optimisti 2004, koja se zalagala za obnovu Kozarca i okolnih mjesta. Bio je zatočenik logora u Trnopolju, odakle je protjeran, a sad je povratnik u svom zavičaju. Po njemu, još su najveći problemi oko nestalih, što je velika prepreka za suživot:

- Prošlogodišnja posjeta Dahau proširila je moja saznanja o samom procesu suočavanja sa prošlošću, naročito činjenica koliko je vrijeme važan faktor da bi se došlo do konkretnih rezultata, kao i načinu uspostavljanja memorijala.

Edin Ramulić, također iz Prijedora, preživjeli iz logora Trnopolje, čijih je sedam članova poro-

dice nestalo u logoru, otac i brat ubijeni i još nisu pronađeni, govori o tome kako treba pomoći porodicama i da mu to daje satisfakciju za ovaj angažman:

- Vrijeme prolazi, njeguju se narativi, diskriminacija. Sve strahote postaju sekundarne, postoji opet suživot, mješoviti brakovi. Imamo 30.000 ljudi koji su prošli kroz logore, a dvadesetak metara od kampova podignuti su spomenici vojnicima i mi svaki dan to gledamo, prolazimo tuda.

Dejan Motl, također iz Prijedora, kustos-historičar, radi u Javnoj ustanovi Spomen-području Donja Gradina, koje je zapravo nastalo raspadom bivšeg spomen-centra Jasenovac na dva dijela (Jasenovac ostaje u Hrvatskoj, a Donja Gradina u BiH). Ovo je njegova druga radionica i kaže da kroz mnoga predavanja pomažu u suočavanju sa teškom prošlošću, te se u praksi pokazalo da mnoga publicistička znanja kod posjetilaca memorijala nisu utemeljena na naučnim saznanjima.

Elma Hašimbegović je viša kustosica Historijskog muzeja u Sarajevu, naravno, neizbježno počinje svoju priču o teškoj situaciji sarajevskih muzeja, o zatvaranju Zemaljskog muzeja BiH, o kojem je već pisala i strana štampa, dodajući da su ove radionice prava riznica iskustva, da je sreća ljudi koji svjedoče o preživjelim strahotama kao upravo citirani Prijedorčani. Zatim da su značajna susretanja sa ljudima srodnih profesija, a i drugih, sa kolegama iz Francuske, Njemačke, kao i kakva su iskustva zapadne Evrope.

Učesnici ovog seminara, njih četrdesetak, obišli su Memori-

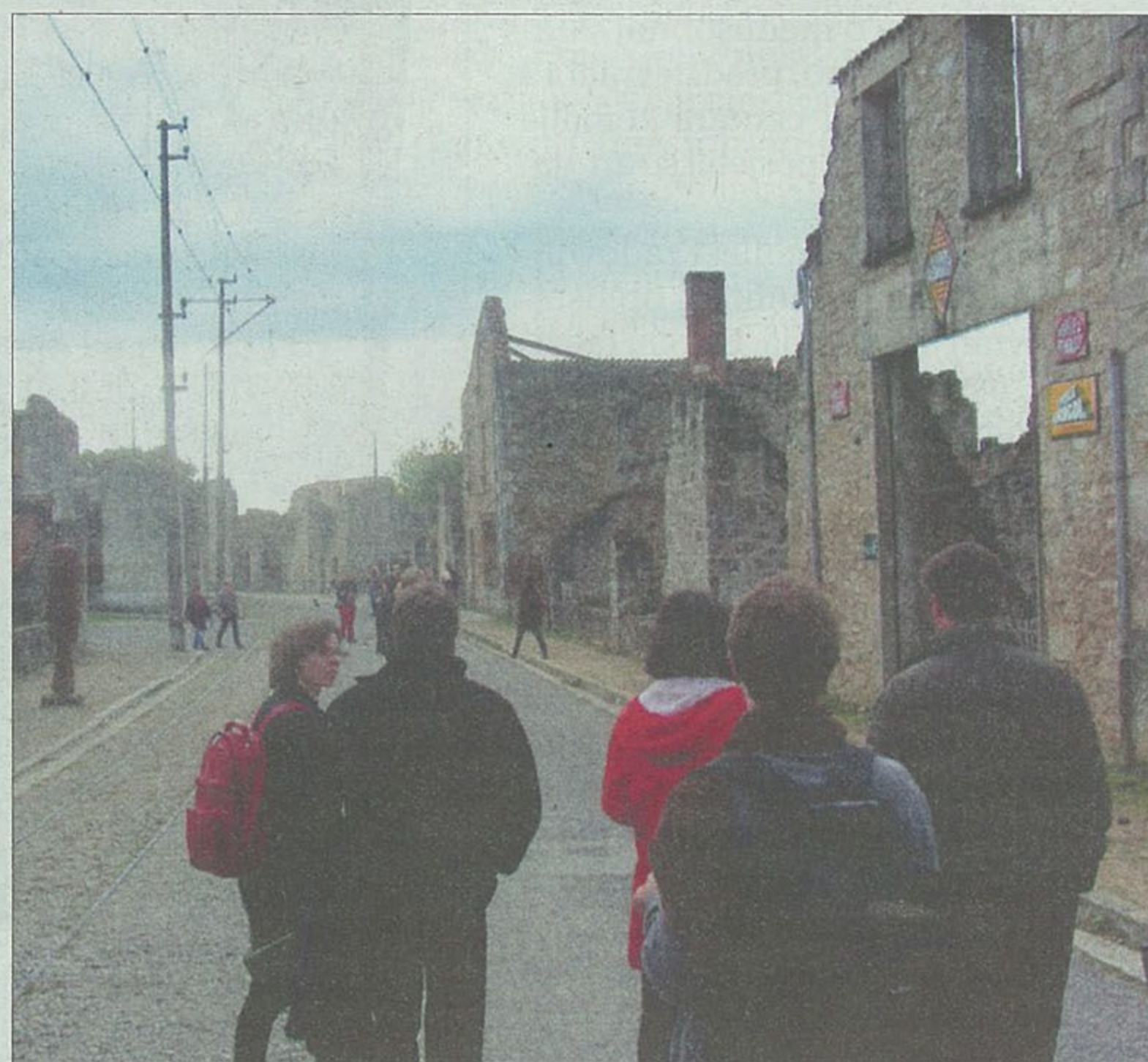
jalni centar Shoah (najveći muzej i dokumentacioni centar o stradanju Jevreja u Evropi) i u Drancyju, (kamp gdje su Jevreji deportovani na putu prema Auschwitzu), a potom Memorijal Velikog rata u u Peronneu i Oradouru. Evo nekoliko svjedočanstava iz ovog sučeljavanja sa prošlošću zapadne Evrope.

Interesantno je kako su učesnici reagovali na Historijski centar Prvog svjetskog rata, koji je za većinu bio izvan domena posebnog interesovanja, smatrajući da je prošlo sto godina i postoji ogromna distanca. Način prikazivanja Prvog rata i njegova deglorifikacija je mnoge fascinirala, te činjenica da poslije 100 godina sjećanje na taj rat ostaje veoma živo u regionu. Mnogi, naravno, nisu mogli ni zamisliti koliko je Francuska imala problema sa svojim sučeljavanjima sa prošlošću.

U Drancyu, jevrejskog koncentracionom logoru, nedaleko od

U Historijskom centru Velikog rata u Peronneu

Oradour: Grad fantom

Treća međunarodna radionica i studijsko putovanje "Suočavanje sa teškom prošlošću na zapadnom Balkanu i zapadnoj Evropi" održani su u Francuskoj i otvorila je nove perspektive u obrazovnom domenu sadašnjih i budućih generacija

Pariza, susreli su se sa totalno neklasičnim logorom, gdje su deportovani Jevreji za vrijeme Drugog svjetskog rata, a na čijem se mjestu danas nalaze naseljene zgrade. Danas na mjestu užasa ljudi žive normalnim životom. Kao jedno naseljeno sjećanje, te pitanje koje se samo po sebi nameće jeste kako živjeti jedno mjesto sjećanja.

Mnogo reakcija izazvala je posjeta Memorijalu Shoah, naročito kod upotrebe riječi genocid. Poneki učesnici konferencije nisu poznavali Bosnu i Hercegovinu, što je izazvalo reakcije. Konferencija je pokazala koliko je ta tema osjetljiva i koliko su različite dimenzije i nivoi na kojima se raspravlja o jedinstvenoj temi, sa historijskog gledišta, ličnog, psihološkog ili pravnog.

Oradour, selo potpuno uništeno 1944, gdje je izvršen masakr 640 ljudi, također je pobudio jake emocije i reakcije među učesnicima.

- Ovo je jedinstveno mjesto sjećanja koje nikad nisam imala priliku vidjeti. Staro selo na zanimljiv način komunicira s posjetiteljima i daje snažan utisak o tome šta se dešavalo. Impresivno, rekla je jedna od učesnica seminara.

Oradour je ostao fantom grad, sa ruševinama i sjećanjima. Pored njega je izgrađen novi gradić gdje ljudi žive. Oradour je i primjer kako se na različite načine zapravo ostvaruju memorijali. Susret sa preživjelim učesnikom tog masakra Robertom Hebrasom bio je možda najznačajniji moment ovog seminara. Jer iz njegovog sjećanja saznajemo o historiji događaja, o suočavanju sa prošlošću i kako je preneti drugima, te njegov odnos prema Nijemcima danas, tj. o pomirenju.

Nove perspektive

Ovaj petodnevni vrlo bogat program otvorio je nove perspektive u smislu pedagoških aktivnosti, kako raditi sa djecom, kako im prenijeti užase prošlosti, kako generalno napraviti mjesta sjećanja. Jedinstven je zaključak učesnika da poslije upoznavanja sa problemima u Francuskoj lakše mogu razumjeti Balkan.

I na kraju, vrlo interesantna priča iz biografije Nicolasa Molla.

- Ja sam neka vrsta "rezultata" francusko-njemačkog pomirenja nakon Drugog svjetskog rata, budući da je moja majka Francuskinja, a otac Nijemac i da su se vjenčali 1958. Moja majka dolazi iz francuske regije, koja je u velikoj mjeri uništena za vrijeme Prvog rata (u blizini Verdun). Već nekoliko godina razmišljam koji su faktori omogućili takvu francusko-njemačku vezu, koja je nekad bila puna antagonizama, negativnih osjećanja, slika i stavova, koja je koštala milione života, da izraste u jednu jaku vezu. Otkako živim u Sarajevu, stalno se susrećem u profesionalnom i privatnom životu s pitanjima o veoma živim sjećanjima na rat u BiH i veoma sam zainteresovan za historiju rata, njegove posljedice, sve do sadašnjosti, i kako ih prevazići.

Očigledno, jedino suočavanjem i pokušajem razumijevanja i razmjenom iskustava. Projekat podržava CCFDT Terre solidaire, Francusko-njemački ured za mlade, francusko veleposlanstvo u Hrvatskoj i Ambasada Francuske na Kosovu.

